

Mukaddime

Ey insan! Bil ki, ağızdan çıkan ve dinsizliği îma eden dehşetli kelimeler var. Müminler de onları bilmeden kullanıyor. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz:

Birincisi: “Evcedethü’l-esbab”. Yani “Bu şeyi sebepler yaratıyor.”

İkincisi: “Teşekkele binefsihî”. Yani “Kendi kendine meydana geliyor, olup bitiyor.”

Üçüncüsü: “İktezathü’t-tabiât”. Yani “Tabiatın eseridir, tabiat onu gerektiriyor ve yaratıyor.”

Evet, madem mevcudat var ve inkâr edilemez. Hem her varlık, sanatlî ve hikmetli bir şekilde yaratılıyor. Hem madem hiçbir şey ezeli değil, her şey sonradan oluyor. Ey dinsiz! Herhalde, bir varlığı, mesela şu hayvanı ya âlemdeki sebepler yaratıyor diyeceksin, yani o varlığın, sebeplerin bir araya gelmesiyle ortaya çıktığını söyleyeceksin, ya kendi kendine oluyor diyeceksin, ya tabiatın gereği olarak, onun tesiriyle vücuda geliyor diyeceksin veyahut da onun bir Kadîr-i Zülcelâl’in kudretiyle yaratıldığını kabul edeceksin. Madem, aklen bu dört yoldan başka yol yoktur; ilk üç yolun akıl dışı, hükümsüz ve imkânsız olduğu açıkça ispat edilirse zorunlu olarak, apaçık bir şekilde ve şüphesiz dördüncü yol olan tevhid yolunun doğruluğu kesinleşir.

Birinci Yolun İmkansızlıklarından Biri

Eşyanın ve varlıkların, âlemdeki sebeplerin bir araya gelmesiyle ortaya çıktığını kabul etmektir. Burada bunun imkânsızlığını gösteren pek çok noktadan yalnızca bir tanesine yer verilmiştir.

Mesela, bir eczanede çok çeşitli maddelerle dolu yüzlerce cam kavanoz bulunuyor. Onların içindeki maddelerden hayat sahibi bir macun hazırlanması istendi. Hayat veren, harika bir ilaç yapılması gerekti. Biz de geldik, eczanede o canlı macunun, hayat veren ilacın çok sayıdaki unsurlarını, maddelerini gördük. O macunların her birini inceledik. Anladık ki, o cam kavanozların hepsinden hususi bir ölçüyle, bir-iki damla bundan, üçdört damla ötekinden, altı-yedi damla başkasından ve bunun gibi çeşitli miktarlarda örnekler alınmış. Eğer birinden bir damla eksik veya fazla alınsa o macun canlı olmaz, hususiyetini kaybeder. O hayat veren ilacı da inceledik. Her bir kavanozdan hususi bir ölçüyle birer madde alınmış; zerre kadar eksik veya fazla olsa ilaçlık hususiyeti kalmaz. Elliden fazla kavanozun her birinden ayrı bir ölçüyle farklı miktarlarda maddeler alınmış.

Acaba o şişelerden alınan farklı miktarların; garip bir tesadüf veya fırtınalı bir havanın şişeleri devirmesi neticesinde bir araya gelmesine hiçbir şekilde imkân ve ihtimal var mı? Her birinden yalnızca alınan miktar kadar akması, o maddelerin toplanıp o macunu meydana getirmesi hiç mümkün mü? Acaba bundan daha hurafe, akıl dışı, bâtıl bir şey olabilir mi? Eşek katmerli bir eşekliğe girse, sonra insan olsa “Bu fikri kabul etmem!” deyip kaçacaktır.

İşte bu misaldeki gibi her bir canlı, elbette hayat sahibi bir macundur ve her bir bitki, hayat veren bir ilaç gibidir. Onlar çok çeşitli ve gayet hassas bir ölçüyle alınan maddelerden yapılmıştır.

Eğer sebeplere, toprak, hava, su gibi unsurlara dayandırılrsa ve “Şu canlıyı sebepler yarattı” dense, bu, aynen eczanedeki macunun şişelerin devrilmesiyle meydana geldiğini söylemek gibi, yüz derece akıldan uzak, imkânsız ve bâtıl bir iddia olur.

Kısacası: Şu büyük âlem eczanesinde Hakîm-i Ezelî'nin kaza ve kader ölçüsüyle alınan, hayat için gerekli maddeler sonsuz bir hikmet, ilim ve her şeyi kuşatan bir irade ile meydana gelebilir. “Bunlar kör, sağır, sınırsız, sel gibi akan, her yerde bulunan unsurların, tabiatın ve sebeplerin işidir.” diyen bedbaht, “O hayret verici ilaç, şişelerin devrilmesiyle kendi kendine olmuştur.” diye akılsızca, saçma sapan konuşan sarhoş bir ahmaktan daha ahmadır. Evet, bu küfür ahmakça, sarhoşça, divanece bir hezeyandır.

İkinci Yolun İmkansızlıklarından Biri

“Teşekkele binefsihî”, yani her şey kendi kendine meydana geliyor. Bu cümlede de birçok imkânsızlık var; her yönden bâtıldır, akıl dışıdır. Örnek olarak bunların bir tanesini göstereceğiz:

Ey inat eden inkârcı! Benliğin, gururun seni o kadar ahmaklaştırmış ki, yüz imkânsızlığı birden mümkün görmeyi, bir derece kabul ediyorsun. Fakat sen canlı bir varlıksın; basit, cansız ve değişmez bir madde değilsin. Daima yenilenmeye doğru giden, gayet muntazam bir makine, harika, sürekli değişen bir saray gibisin. Vücudunda her an zerreler çalışıyor. Senin bedeninin kâinatla bilhassa rızkın ve türünün devamı yönünden alâkalıdır, onunla alışveriş halindedir. Bedeninde çalışan zerreler, o münasebeti ve alâkayı bozmamak için dikkat ediyorlar. Adımlarını tedbirle atıyorlar. Âdeta bütün kâinata bakıyor, senin münasebetlerini kâinatta görüp öyle vaziyet alıyorlar. Sen görünen ve görünmeyen duygularınla, dünyadan o zerrelerin şu harika vaziyetine göre istifade edersin. Eğer bedenindeki zerrelerin, Kadîr-i Ezelî'nin kanunuyla hareket eden küçücük memurlar, O'nun bir ordusu, kader kaleminin uçları (her zerre bir kalem ucu) veya kudret kaleminin noktaları (her zerre bir nokta) olduğunu kabul etmezsen; bedeninin her tarafıyla beraber senin sadece gözünde çalışan her bir zerrede, münasebetli olduğun bütün kâinatı görecektir birer göz ve bütün geçmişini, geleceğini, neslini, aslını, bedenindeki maddelerin kaynaklarını ve rızkının madenlerini bilecek, tanıyacak, yüz dâhininki kadar bir akıl bulunduğunu farz etmen gerekir. Bu meselelerde zerre kadar akıllı olmayan senin gibi birinin tek bir zerresine bin Eflatun kadar ilim ve şuur vermek, bin derece katmerli, akılsızca bir hurafeciliktir!

Üçüncü Yolun İmkansızlıklarından Biri

“İktezathü't-tabiat”. Yani, tabiat gerektiriyor ve yapıyor. Bu hükümde de pek çok imkânsızlık var. Örnek olarak birini iki misalle göstereceğiz:

Birinci Misal

İssız bir çölde, medeniyetin meydana getirdiği bütün eserlerle donatılıp süslenen bir saraya çok vahşi bir adam girmiş, içeriye bakmış. Kusursuz bir sanatla yapılan binlerce eşyayı görmüş. Vahşiliğinden ve ahmaklığından, “Dışarıdan kimse müdahale etmeden, bu sarayı her şeyiyle, içeriden biri yapmıştır” diyerek incelemeye başlamış. Neye baksa o sığ akıllı bile bunları içeriden birinin yapabileceğini mümkün görmemiş. Sonra o sarayın yapılış programının, içindekilerin fihristinin ve idare kanunlarının yazılı olduğu bir defter görmüş. Gerçi o elsiz, gözsüz ve çekişsiz defterin de şu sarayı yapmak ve süslemek için içerideki başka şeyler gibi hiçbir kabiliyeti yokmuş, fakat adam çaresiz kalarak, mecburen diğer şeylere nispeten ilmî kanunların bir unvanı olması yönüyle, sarayı tamamen bu defterle münasebetli gördüğünden, “Bu sarayı inşa eden, düzenleyen ve süsleyen, bu eşyayı yapan ve yerleştiren işte şu defterdir.” diyerek ilkelliğini ahmakların, sarhoşların saçma sapan konuşmalarına çevirmiş. İşte aynen bunun gibi, misaldeki saraydan sonsuz derece daha muntazam, mükemmel ve her tarafı mucizevî hikmetlerle dolu şu âlem sarayının içine, Cenâb-ı Hakk'ın

ulûhiyetini inkâr yolunda giden “tabiatçılık” fikrini taşıyan vahşi bir insan girer. Onun, mümkinat dairesi dışındaki Vâcibü’l-Vücûd Zât’ın sanatının eseri olduğunu düşünmez. O’ndan yüz çevirerek mümkinat dairesi içinde ilahî kader kanununun yazboz levhası hükmündeki, ilahî kudretin icraat kanunlarının değişen ve yenilenen bir defteri olan, pek yanlış ve hatalı bir şekilde “tabiat” adı verilen bir ilahî kanunlar mecmuası, bir Rabbanî sanat fihristi görür. Der ki: “Madem bu eşya bir sebep ister; hiçbir şeyin eşyayla bu defter gibi bir münasebeti görünmüyor. Gerçi bu gözsüz, şuarsuz, kudretsiz defterin, mutlak rubûbiyetin işi olan ve sınırsız bir kudreti gerektiren yaratma fiilini gerçekleştirmesini hiçbir şekilde akıl kabul etmez. Fakat madem Ezeli Yaratıcı’yı kabul etmiyorum, öyleyse en iyisi ‘Şu âlemi bu defter yapmıştır ve yapıyor’ diyeyim.”

Biz de deriz ki: “Ey ahmaklığını ahmakların en ahmağından almış sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar, etrafına bak! Zerrelerden gezegenlere kadar bütün varlıkların, ayrı ayrı dillerle şehadet ettikleri ve parmaklarıyla gösterdikleri Sâni-i Zülcelâl’i gör! O sarayı yapan ve o deftere sarayın programını yazan Nakkâş-ı Ezeli’nin cilvesini tanı, fermanına bak, Kur’an’ını dinle, böyle saçma sapan konuşmaktan kurtul!..”

İkinci Misal

Vahşi bir adam muhteşem bir kışlaya girer. Çok düzenli bir ordunun topluca, beraberce talimlerini, muntazam hareketlerini seyrederek. Bir kumandanın işaretiyle bir taburun, bir alayın, bir tümenin oturduğunu, kalktığını, harekete geçtiğini, bir emirle ateş ettiğini görür. Onun sığ ve ilkel aklı, devletin koyduğu düzenle ve padişahın kanunuyla bir kumandanın bir orduyu idaresini anlamayıp inkâr ettiğinden, o askerlerin iplerle birbirlerine bağlı olduklarını hayal eder. O hayalî iplerin ne kadar harika olduğunu düşünüp hayret içinde kalır.

Sonra bir cuma günü Ayasofya gibi gayet büyük bir camiye gider, cemaate katılır. O Müslüman cemaatin, bir imamın sesiyle beraberce kalktığını, eğildiğini, secde ettiğini, oturduğunu görür. Manevî ve semavî kanunlar bütünü olan şeriatı ve Şeriat Sahibi’nin emirlerinden gelen manevî düsturları anlamadığından, o cemaatin maddî iplerle birbirine bağlı olduğunu ve o hayret verici iplerin onları esir edip oynattığını zanneder.

En vahşi, insan suretindeki canavar hayvanları dahi güldürecek derecede insanı maskara eden bir fikirle çıkar gider. İşte aynen bu misaldeki gibi, Ezel ve Ebed Sultanı’nın sayısız askerinin muhteşem bir kışlası olan şu âleme ve o Ezeli Mâbud’un kusursuz bir mescidi olan şu kâinata, tam bir ilkelik suretindeki inkârcı tabiat fikrini taşıyan bir adam girer. İşte o Ezeli Sultan’ın hikmetinden gelen, kâinattaki düzenin manevî kanunlarını maddî kabul etmek.. rubûbiyet saltanatının görünmez kaidelerini, o Ezeli Mâbud’un büyük yaratılış kanunlarının manevî ve yalnız ilimle sabit bulunan hükümlerini ve düsturlarını birer maddî varlık farz etmek.. ilahî kudretin yerine, ilim ve kelâmdan gelen ve yalnız ilim yoluyla sabit olan o kanunları ikame etmek.. onlara yaratma kudreti atfetmek, sonra da “tabiat” adını vermek ve Rabbanî kudretin yalnızca bir cilvesi olan kuvveti, kudret sahibi ve müstakil bir güç sahibi kabul etmek, misaldekinden bin defa daha aşağı bir vahşettir!

(MÜZAKERELİ OLARAK OKUNACAK KISIMDIR!!!)

Kısacası: Her şeyi tabiata bağlayanların tabiat dedikleri, vehmedilen ve hakikati bulunmayan şey, eğer haricî bir hakikate sahip ise olsa olsa,

- Bir sanat olabilir, yaratıcı ve sanatın sahibi olamaz.
- Bir nakış olabilir, nakkaş olamaz.
- Bir hükümler bütünü olabilir, hâkim olamaz.
- Bir yaratılış kanunu olabilir, kanun koyucu olamaz.
- Yaratılmış bir izzet perdesi olabilir, var eden olamaz.
- Dış tesirle meydana gelmiş bir varlık olabilir, yaratıcı bir fail olamaz.
- Kanundur, kudret değil; kadir olamaz.
- Vasıta ve araçtır, kaynak olamaz.

Netice: Madem mevcudat var ve madem On Altıncı Nota'nın başında dendiği gibi bir şeyin varlığına, aklen dört yoldan başka yol düşünülemez. O dört yoldan üçünün –her birinin üç apaçık muhal ile– bâtıl olduğu kesin bir şekilde ispat edildi. Elbette, zorunlu olarak ve açıkça dördüncü yol olan tevhid yolunun doğruluğu, kati bir surette görünüyor. Bu dördüncü yol, “Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi?” (İbrahim sûresi, 14/10) ayetiyle, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un ulûhiyetini, her şeyin doğrudan doğruya O'nun kudret elinden çıktığını, göklerin ve yeryüzünün tasarrufu altında bulunduğunu şeksiz ve şüphesiz, apaçık şekilde gösteriyor.

Ey her şeyi sebeplere bağlayan ve tabiata tapan zavallı insan! Madem her şey gibi tabiat da yaratılmıştır; çünkü sanatlıdır ve sürekli yenileniyor. Madem her sebebin neticesi gibi görünüşteki sebebi de sanatlı bir şekilde yaratılmıştır. Ve madem bir şeyin varlığı, pek çok şeye ve şarta bağlıdır. O halde, tabiatı ve o sebebi yaratan bir Kadîr-i Mutlak var. O'nun ne ihtiyacı var ki, aciz vasıtaları rubûbiyetine ve yaratıcılığına ortak etsin? Hâşâ! O, doğrudan doğruya sebebin neticesini sebep ile beraber yaratarak isimlerinin cilvelerini ve hikmetini göstermek için bir tertip ve düzenle, sebeple netice arasına görünüşte bir yakınlık koymuştur. Eşyanın zahirî kusurlarına, merhametsizliklere ve noksanlıklara merci olması için sebepleri ve tabiatı kudret eline perde yapmış, izzetini o suretle korumuştur.

Acaba bir saat ustasının, önce saatin çarklarını yapıp sonra onları düzenlemesi mi; yoksa o çarkların içinde harika bir makine yapıp sonra saat haline gelmeleri için onları bu makinenin cansız ellerine vermesi mi daha kolaydır? Acaba şu ikinci ihtimal, imkân dışında değil midir? Haydi, o insafsız aklınla sen söyle, sen hüküm ver!

Veyahut bir kâtip mürekkep, kalem ve kâğıt getirse onlarla bir kitabı bizzat yazması mı daha kolaydır; yoksa o kâğıdın, mürekkebin ve kalemin içinde o kitaptan daha sanatlı, daha zahmetli, yalnız o kitaba mahsus bir yazı makinesi icat etmesi, sonra da o şuursuz makineye “Haydi sen yaz” deyip kendisi karışmadan onun yazmasını beklemesi mi daha kolaydır? Acaba bu ikinci şık, kitabı yazmaktan yüz defa daha zor değil midir?

Eğer dersin ki: Evet, bir kitabı yazan makinenin icadı, o kitabı yazmaktan yüz defa daha zordur. Fakat o makine, aynı kitabın birçok nüshasının yazılmasına vasıta olduğundan belki bunda bir kolaylık vardır?

Cevap: Nakkâş-ı Ezeli, sınırsız kudretiyle isimlerinin sonsuz cilvelerini her an tazeleyerek ayrı ayrı şekillerde göstermek için eşyayı ve hususi simaları öyle bir surette yaratmıştır ki, o Samed Yaratıcının birer mektubu ve kitabı hükmündeki eserlerinin hiçbirisi, diğerlerinin aynısı olmaz. Şüphesiz her bir varlığın siması, ayrı mânâları ifade etmek için farklı olacaktır.

Eğer gözün varsa insanın simasına bak! Hazreti Âdem'den bugüne, belki ebediyete kadar, bu küçük simada esas uzuvlar aynı olmakla beraber, her birinin diğer bütün simalara karşı ayırt edici birer alâmetinin kesinlikle sabit olduğunu gör. Bu sebeple her yüz ayrı bir kitaptır. Yalnız sanatın tanzimi için ayrı bir yazı takımı, ayrı bir tertip ve telif gerektirir. Ve maddelerini bir araya getirmek, vücuda lâzım olan her şeyi yerleştirmek için bütün bütün başka bir tezgâh ister. Haydi, farz-ı muhal, tabiata bir matbaaymış gibi bakalım. Fakat bir matbaa, gerekli dizgi ve basma işinden, yani harfleri belli bir düzende kalıba sokmaktan başka, yaratılmaları o işten yüz derece daha zor olan maddeleri âlemin her tarafından hususi bir ölçüyle ve düzenle getirmek, yaratmak ve elde etmek için yine o matbaayı yaratan Kadîr-i Mutlak'ın kudretine ve iradesine muhtaçtır. Demek ki, tabiatın matbaa olma ihtimali ve varsayımı, tamamen mânâsız bir hurafedir.

İşte bu saat ve kitap örneklerindeki gibi, her şeyi benzersiz bir sanatla yaratan, her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi Yüce Allah, sebepleri nasıl var ettiyse onların neticelerini de yaratıyor. Hikmetiyle, neticeleri sebeplere bağlıyor. Cenâb-ı Hak, kâinattaki hareketleri düzenleyen yüce yaratılış kanunlarının bir cilvesini ve eşyadaki o cilveye yalnızca bir ayna olan eşyanın tabiatını, iradesiyle tayin etmiştir. Ve o tabiatın haricî varlığa mazhar olan yönünü kudretiyle var etmiş, eşyayı o tabiat üzere yaratmış, birbirine karıştırmıştır. Acaba akla son derece uygun ve sayısız delilin neticesi olan bu hakikatin kabulü mü kolaydır; yoksa cansız, şuursuz, yaratılmış, sanatla yapılmış, o sebep ve tabiat dediğiniz basit maddelere, her bir şeyin varlığı için gereken sınırsız donanımın verilip onların yaptığı işleri her şeyi görerek, hikmetli bir şekilde kendi kendilerine yaptıklarını kabul etmek mi daha kolaydır? Birinci şık vücut derecesinde gerekli değil midir? Ve ikinci şık imkânsızlık derecesinde, akıl dışı değil midir? Bunu, senin o insafsız aklının insafına havale ediyoruz.